

Familie, vrienden en bekenden,

Wie schrijft maakt schulden, zo las ik ooit. Bij de presentatie van dit boek ben ik me meer dan ooit van de waarheid van deze uitspraak bewust. Geen van de boeken die ik heb geschreven kwam tot stand zonder hulp van anderen. Dat gold vanzelfsprekend mijn dissertatie, maar ook de andere boeken. Mijn vriend Jasper Vree, vorig jaar overleden, had bijvoorbeeld jarenlang allerlei vindplaatsen over de toga in 19^e eeuwse bronnen verzameld, omdat hij wist dat ik daarvoor belangstelling had. Toen we ons beider verzamelingen bij elkaar legden, zagen we dat er een boek in zat. Zo ging het ook met andere boeken. Altijd was ik anderen schatplichtig, maar in het bijzonder bij dit boek.

Ik heb ernaar gestreefd de mensen die mij bij dit boek hebben geholpen, te noemen, soms in de inleiding, soms verstoopt in een voetnoot. Dat betekent niet dat hun bijdrage minder fundamenteel was, op zijn hoogst iets minder omvangrijk.

Laat ik een voorbeeld geven. Iemand schreef ooit dat Hendrik Colijn in 1922 100.000 gulden had geschonken aan het aan het Hongaarse fonds van predikantsweduwen en wezen. Dat was een gigantisch bedrag, zo'n duizend keer het bedrag dat een Nederlandse dorpspredikant rond die tijd verdiende. Ik schrok ervan, dat had ik niet verwacht van deze politicus die bekend staat om zijn bezuinigingsdrift. Ik moest mijn mening herzien. Maar ik kon ik de primaire bron terugvinden, en daar las ik dat het niet om Nederlandse guldens ging, maar om Hongaarse kronen. En dat in een tijd van hyperinflatie. Hoeveel was dat toen waard? Daarvoor heb ik de hulp ingeroepen van bankhistoricus Piet Geljon. Hij kwam tot de conclusie dat dit bedrag toen zo'n 1000 gulden waard was. Piet staat verstoopt in voetnoot. Maar mijn dank was en is zeer groot. Dat geldt allen die mij op de een of andere wijze hebben bijgestaan.

Fundamenteel was ook de bijdrage van de sprekers van hedenmiddag. Sommigen ken ik al jaren. Ferenc Postma was in mijn studententijd en nog steeds een oudere tijdgenoot en de echtgenoot van mijn latere collega Gosker. Hij was de oorzaak van mijn eerste publicatie over Hongarije, een recensie van een bronnenuitgave van zijn hand. Ik herinner me nog hoe hij me hielp met deze mijn eerste recensie over dit terrein dat ik niet kende. Zo is het

gebleven. Ik heb veel van hem geleerd over Hongarije. George leerde ik nader kennen toen ik aan mijn boek over de Faculteit der Godgeleerdheid werkte. Na mijn ziekte vond ik een rustig en veilig onderkomen bij het Historisch Documentatie Centrum zaliger. Daar trof ik ook Hans Seijlhouwer, archivaris, die mij langzamerhand wegwijs maakte bij het archiveren en bovendien enkele boeken van me zou uitgeven.

Een van de collega's die ik eens om raad vroeg, gaf die bereidwillig, mits ik wilde kennismaken met een Hongaarse collega, dr. Orsolya Réthelyi. We vonden elkaar in de belangstelling voor de kindertreinen. Toen ik haar die zomer weer trof, was bij haar het plan gerezen om in het najaar een symposium aan de kindertreinen te weiden. Of ik mee wilde werken. Ik had net enkele maanden in het Nationaal Archief door gebracht, een schier eindeloze serie documenten gefotografeerd en was bezig die te verwerken op weg naar een volgend boek. Ik voelde er niet veel voor. Een vreemde vrouw, in een vreemd land, en dan, al mijn onderzoeksgegevens nu al in de openbaarheid brengen? Ik wist weliswaar weinig van het universitaire leven, maar genoeg om me te kunnen koesteren in een zalig isolement als eenpitter in de schaduw van het HDC. Als we de verhalen mogen geloven, woedt er een soort oorlog aan de universiteiten, mede vanwege een grote publicatiedruk en de voortdurende strijd om de financiën. Ik vond het wel goed zo.

Maar Orsi, zoals ik haar inmiddels noemen mocht, laat zich niet afschepen en ik liet me, enigszins tegenstribbelend, overhalen aan haar congres mee te werken. Daar bleef het niet bij. Het leidde tot een intensieve, overweldigende samenwerking, die erin resulteerde dat de kindertreinen definitief op de kaart van historisch Nederland werd gezet. Er was tot dan toe heel weinig, en wat er was, was heel erg slecht, gemeten aan de vraag naar fundamenteel archiefonderzoek. Met uitzondering van één Hongaars artikel uit 2002. Daarin kwam verandering. Onder de stimulerende leiding van dr. Réthelyi verscheen een tentoonstellingscatalogus (voor u beschikbaar), ze had een beslissende hand in het tot stand komen van de congresbundel over de kindertreinen die zowel in het Nederlands als in het Hongaars verscheen, en ze heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt, samen met George, om hier in Kampen een jaar geleden een internationaal congres te organiseren. In dat kader, van universitaire en internationale samenwerking, verschijnt ook dit boek. Over de kindertreinen, en over de kerkelijke gevolgen daarvan. Er komt nog een bundel over het

congres van 2020 hier in Kampen, en de beschrijving van de gevolgen van de kindertreinen voor de literatuurgeschiedenis zal over een paar jaar volgen door een bevoegde literatuurhistorica. Zo waar een grote oogst van universitaire samenwerking over de grenzen heen.

Het ware te wensen dat de wetenschappelijke gemeenschap haar krachten vaker zou kunnen bundelen en vergeten stukken uit ons verleden in kaart zou brengen. Ferenc, George en Orsi wil ik bedanken voor het vele dat ik van hen heb ontvangen, u allen voor uw komst en uw meeleven.

Kampen, 10 september 2021